

7. Рютіна Л. Н. Методологія наукового пошуку при визначенні змісту професійно-прикладної фізическої підготовки студентів вузів залізничного транспорту // Теорія і практика фізическої культури. – 2005. – №4. – С. 45-47.

8. Скрипник М. Моделювання змісту професійної підготовки фахівців для сфери туризму // Вища школа. – 2004. – №1. – С. 81-86.

УДК 37.032

І. В. Герасимова ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Професійна орієнтація традиційно посідає важливе місце у системі освіти й виховання. Професійне самовизначення в контексті цілісного життя особистості може виступати як проблема духовна або соціально-психологічна. Духовна сторона проблеми полягає в актах вибору, самопізнання й виявлення свого призначення, які є головними рушійними силами, що спрямовують розвиток особистості й визначають її долю. Психічна ж сторона самовизначення висвітлюється через складний комплекс відчуттів людини, особливості сприймання нею дійсності й системи відносин, які формуються в індивідуальному досвіді особистості й істотно впливають на її стосунки, дії, вчинки та рішення. Соціально-психологічна сторона проблеми професійного самовизначення особистості виявляється в потребі визначення свого місця в людській діяльності і людських стосунках.

Таким чином, професійне самовизначення – це багатокомпонентний процес, що здійснюється протягом певного часу, іноді досить тривалого періоду життя особистості і спрямовується внутрішніми чинниками її розвитку.

Самореалізація – це ствердження себе як неповторної особистості, втілення в життя індивідуальних цінностей, досягнення свідомої мети, реалізація й розвиток здібностей, що відбувається у взаємодії особистості з навколишнім світом [2], це виявлення внутрішнього через зовнішнє, потенційного в актуальному. Професійна діяльність – основа індивідуальної самореалізації особистості. Реалізаційна спрямованість відбувається в ієрархічній структурі мотиваційної сфери особистості, виявляється в цілеспрямованих вчинках і поведінці, переживається на емоційному рівні як інтерес, захоплення, відчуття перспективи.

Усвідомлення потреби в самоактуалізації виникає лише на певному рівні розвитку індивідуальності і пов'язана з досить високим рівнем її саморозуміння, внутрішньої інтегрованості та диференційності сприймання світу [4]. Можемо також стверджувати, що незалежно від рівня усвідомлення цінностей кожна людина у вчинках і поведінці виходить саме з них, втілюючи в цих цінностях частку себе. Розширюючи знання про навколишній світ і про себе, набуваючи досвіду взаємин з ним, людина реалізує свій потенціал розвитку навіть тоді, коли не має змоги передбачити або спланувати великі перспективи цих процесів [4].

Індивідуальна самореалізація особистості, як правило, має дві сторони: інтервальну й екстервальну [2]. Під інтервальною ми розуміємо внутрішній процес усвідомлення й розвитку особистості як інтеграцію досвіду й „розгортання” її духовних та інтелектуальних потенціалів; а під екстервальною – самоактуалізацію особистості, тобто втілення нею в життя певних внутрішніх змістів і творчу

активність. В інтернальному аспекті, таким чином, ключовим стає поняття розвитку, екстернальному – актуалізація розвитку може потребувати особистої уваги. Характер суб'єктивних труднощів особистості, пов'язаних з проблемами її самореалізації в процесі професійного самовизначення, великою мірою визначають специфічні характеристики її „Образу Я”. „Образ Я” як систематичне утворення стійких уявлень суб'єкта про себе, як система усвідомлення елементів індивідуальності характеризується в кожному випадку певними якостями, наприклад, ця система уявлень може бути цілісною або суперечливою, повною або фрагментарною, сталою або рухливою [1].

Відомо, що первинні уявлення про себе формуються у людини в ранньому дитинстві в досвіді спілкування з найближчим оточенням. Для розвитку особистості потрібно постійно і цілеспрямовано розвивати в дитині активність свого „Я” [1]. У цьому велику роль відіграє уявлення дитини про своє „Я”, яке вона отримує у соціумі, що діє і породжує навколо себе чи в самому собі ті чи ті інші зміни. Для розвитку активності „Я” дитина мусить проявити емоційно цілісне ставлення не лише до конкретних результатів своїх вчинків чи дій, а й до їх намірів, спонук. Дитина має пережити стан власної причетності до навколишнього світу. Прагнення бути причиною власних дій виявляє собою не тільки якість особливих мотивів, а своєрідний принцип, що прогнозує різні мотиви. У суб'єкта виникає певний емоційний стан – радість від активності. Тому очевидна потреба використовувати кожний сприятливий випадок для того, щоб в дитині сформувати морально-духовну сторону „Образу Я” [1]. Морально-духовне „Я” людини, що вміщує в суб'єктивній формі систему відповідних суспільно-значущих пріоритетів, створюється в процесі розвитку її морально-духовної свідомості і самосвідомості. При цьому свідомість забезпечує позитивне ставлення до певних моральних норм, а самосвідомість, тобто „Образ Я”, – їх емоційно-ціннісне оцінювання [3]. У дорослої людини самопізнання триває, але в більшості випадків її „Образ Я” має досить сталі характеристики, причому такі стійкі, що вона ігнорує не тільки оцінки інших людей, а й власний досвід, якщо ті не збігаються із сформованими уявленнями про себе.

Соціальне самовизначення є визначенням свого положення в світі, воно спрямовується не у середину особистості, а назовні [1]. Відповідь на питання „Ким бути, що робити?” визначає також окрему оцінку себе і своїх здібностей. Чим активніше і глибше поринає індивід у суспільну діяльність, тим значніше для нього стає усвідомлення загального змісту своєї діяльності [5]. Найбільше впливають на професійне самовизначення такі якості особистості, як її саморозуміння і ставлення до себе. Вони і виступають як інтегруючі функції когнітивного й емоційного ціннісного компоненту „Образу Я”. Індивід починає відноситися до себе позитивно через орієнтацію на умовні цінності. Неповне або хибне уявлення про себе, про свої індивідуальні властивості й можливості нерідко призводить до неправильного вибору, провокує невпевненість і сумніви в реалістичності своїх планів, істотно знижує відкритість людини для свого досвіду.

Саморозуміння як особистісна характеристика становить основу для розвитку особистості, визначає її здатність розв'язувати свої особистісні проблеми. Умовами розвинутої саморозуміння особистості є не лише певний рівень її інтелектуального розвитку, а й гнучкість її самосприймання і відкритість новому

досвіду. Слід виділити наступні аспекти проблеми професійного самовизначення, які на нашу думку, найбільше впливають на професійний вибір молоді людини: культурно-історичний аспект; віковий аспект; індивідуально-психологічний аспект. У культурно-історичному аспекті важливими є чинники, які впливали і впливають на процес профорієнтації в нашій країні в цілому. Віковий аспект професійного самовизначення означає, що для певних вікових періодів вибір професії є найактуальнішою проблемою. Професійне самовирішення розглядається як невід'ємна частина особистісного і життєвого самовизначення, так як вибір професії – це перший в житті людини обов'язковий вибір. Індивідуально-психологічний аспект розуміється як процес самореалізації, який включає в себе розуміння свого образу „Я” та вплив ціннісно-мотиваційної сфери особистості на професійні уподобання. Важливу роль у виборі професії грають індивідуально-психологічні властивості.

Професійне становлення відбувається успішно, якщо обрана професія приносить задоволення людині та дає змогу реалізувати свій творчий потенціал. Обираючи професію, сучасна молодь надає чергового значення престижності, утилітарності та естетичності праці. На останньому місці знаходяться мотиви, пов'язані зі змістом праці. На самопочуття студентів мають вплив постійні психологічні фактори: міжособистісні стосунки в групі, що сформувались, а іноді і труднощі в сімейних стосунках (в першу чергу це стосується студентів, що мають свої сім'ї) і т.д., що сприяють чи загрожують формуванню особистості, як професіонала.

Література

1. Вітковська О. І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості // Педагогіка і психологія. – 1998. – №3. – С. 171-179.
2. Бех І. Д. Образ „Я” як мета формування і розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1998. – №2. – С. 30-41.
3. Кон И. С. Открытие „Я”. – М.: Полит. издат. – 1978. – 367 с.
4. Мамардашвили М. К. Психологическая топология пути. Спб. – 1997. – С. 52-54.
5. Шнейдерман Б. Человеческие ценности и будущее // Психологический журнал. – 1992. – №3. – С. 68-75.

УДК 373.66+378.016

О. Г. Карпенко

ВИКОРИСТАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА ГОТОВНОСТІ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглядаючи професійну діяльність соціального працівника як систему цілеспрямованого прояву професійних умінь заради досягнення конкретної визначеної мети і сприймаючи суть цілей через діяльність соціального працівника, необхідно передбачити у процесі навчання студентів можливість зміни цілей під впливом змін і розвитку як спеціаліста, так і клієнта. Метою нашої статті є розкриття змісту активних технологій, які можуть бути використані у